

Тема 2.

**Грошовий оборот і
грошові потоки**

План:

- 1.Поняття грошового обороту як процесу руху грошей**
- 2.Основні суб'єкти грошового обороту**
- 3.Структура сукупного грошового обороту**
- 4.Модель сукупного грошового обороту і грошові потоки**
- 5.Грошова маса та основні форми її існування**
- 6.Характеристика грошових агрегатів. Грошова база**
- 7.Закон грошового обігу**

1.Поняття грошового обороту як процесу руху грошей

Грошовий оборот

**процес безперервного руху
грошей між суб'єктами
економічних відносин у
суспільному відтворенні.**

Особливості грошового обороту і грошового обігу

Грошовий обіг

Грошовий оборот

**Рух грошей при
виконанні ними
усіх
притаманних
функцій грошей**

**Рух грошей в
якості капіталу**

Види грошового обороту

- **Сукупний грошовий оборот** - кругооборот усього сукупного капіталу суспільства на всіх стадіях суспільного відтворення. Це явище макроекономічного характеру
- **Грошовий оборот в межах індивідуального капіталу** - оборот окремого індивідуального капіталу, тобто це явище мікроекономічного рівня

Характеристика основних видів грошового обороту

Сукупний грошовий оборот

- масу грошей в обороті не можна вважати частиною багатства країни, тобто вона не збільшує сукупного капіталу суспільства
- потреба в поповненні грошової маси задовольняється лише через додаткову емісію

Грошовий оборот в межах індивідуального капіталу

- гроші тут слугують капіталом, вони вимагають для себе відповідної норми прибутку (доходу), як і будь-яка інша форма капіталу
- додаткові кошти мобілізуються на грошовому ринку.

Потреби в додатковій емісії можуть бути зумовлені кількома факторами

- **зростанням обсягів ВВП**
- **зростанням чистого імпорту (перевищенням імпорту над експортом);**
- **зниженням перерозподільної функції грошового ринку, внаслідок чого наявна грошова маса буде повільніше обертатися і не зможе забезпечити всі потреби обороту;**
- **іншими чинниками, що можуть уповільнити швидкість руху грошей по каналах обороту**

2. Основні суб'єкти сукупного грошового обороту

всі юридичні і фізичні особи, які беруть участь у створенні, розподілі, обміні та споживанні валового національного продукту.

Основні суб'єкти грошового обороту

Фірми

сукупність суб'єктів, які
забезпечують створення та
реалізацію валового
національного продукту

Сімейні господарства

сукупність суб'єктів, які
забезпечують виробництво
національного продукту та є
кінцевими його споживачами

Державні структури

сукупність суб'єктів, які
забезпечують розподіл та
перерозподіл вартості
створеного національного
доходу та національного
продукту

Фінансові посередники

сукупність суб'єктів грошового
ринку, які можуть діяти на
ринку від свого імені і за свій
рахунок

3. Характеристика основних сфер грошового обороту

Структура совокупного грошового обороту

Обмінний **грошовий обіг**

**Концентрує рух грошей від
споживача (покупця) до
виробника (продавця),
обслуговує сферу обміну**

Фіскально-б” **юджетний оборот**

**Безеквівалентний, безповоротний.
Безкоштовний рух грошей, що
виникає в процесі розподілу вартості
суспільного продукту, створення і
використання грошових фондів
цільового призначення**

Кредитний оборот

**Рух грошей, що обслуговує сферу
перерозподільчих відносин, в яких
власність суб'єктів не відчужується, а
лише передається в тимчасове
користування**

Фінансовий оборот

**Оборот, що пов'язаний з
купівлею-продажем акцій**

Сфери грошового обороту

- **Готівковий обіг**

Гроші рухаються поза банками, безпосередньо обслуговуючи відносини економічних суб'єктів. На оборот цих грошей можуть суб'єкти

- **Безготівковий обіг**

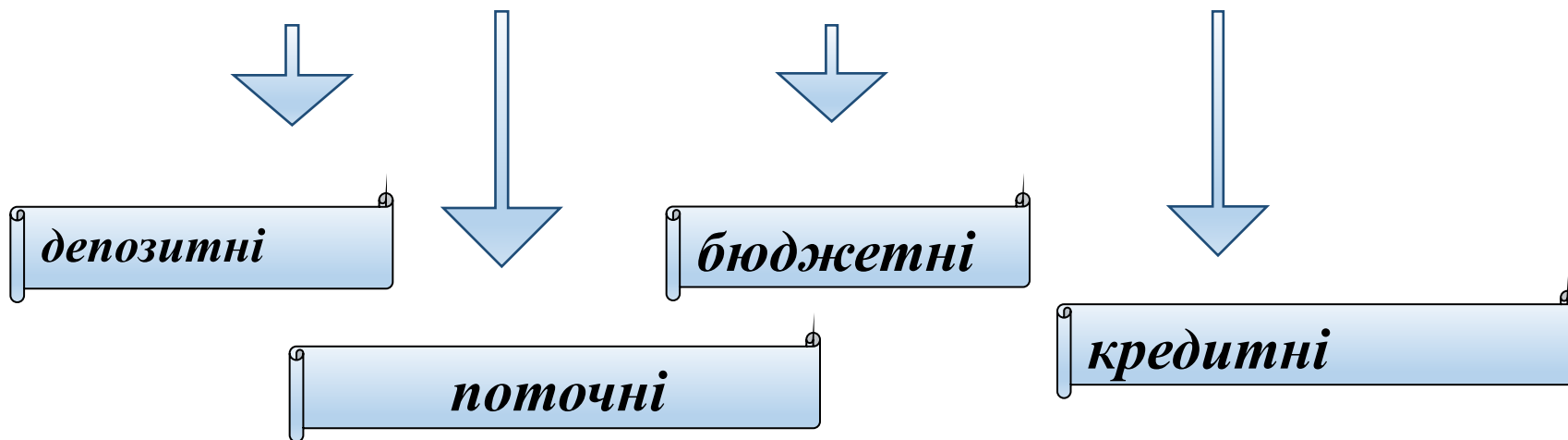
Гроші переміщуються не виходячи за межі банківської системи. Є можливість контролювати оборот не тільки економічними суб'єктами, а й третім особам - банкам

Грошовий агрегат М3,	71	72	
Готівковий обіг	29	28	

Принципи безготівкового обороту

- 1. Грошові кошти господарюючих фірм підлягають обов'язковому зберіганню на рахунках в установах банку.**
- 2. Грошові розрахунки і платежі фірм здійснюють, головним чином, через установи банків чи інші кредитні установи в безготівковому порядку по документах, передбачених правилами розрахунків.**
- 3. Розрахунки з покупцями за товарно-матеріальні цінності та послуги проводяться після відвантаження товарів чи надання послуг, одночасно з ними або в порядку попередньої оплати.**
- 4. Розрахунки за товари і послуги проводяться, як правило, за згодою платника після перевірки виконання постачальником договірних зобов'язань.**
- 5. Платежі здійснюються лише за умови наявності достатніх коштів на рахунку платника. В необхідних випадках банк може надати кредит на оплату рахунків постачальників.**
- 6. Зарахування коштів на рахунок одержувача проводиться шляхом списання відповідних сум з рахунку платника.**

Банки України можуть відкривати клієнтам чотири види рахунків

Принципи готівково-грошового обороту

- 1. всі підприємства й організації повинні зберігати готівкові кошти (за виключенням частини, що лімітується) в банках;**
- 2. розрахунки готівкою здійснюються також через установи банків шляхом переказу готівки на користь підприємств (підприємців) та фізичних осіб для сплати будь-яких платежів;**
- 3. ліміти залишку готівкових грошей для підприємств встановлюють банки;**
- 4. готівку підприємства можуть отримувати тільки в обслуговуючих їх банках.**
- 5. для своєчасного одержання в установі банку потрібної суми готівки підприємства (підприємці) у встановлені банком строки мають попередити (письмово або усно) установу банку про необхідну суму коштів у банкнотах та розмінній монеті.**

Форми розрахунків

- акредитивна**
- інкасова**
- вексельна**
- розрахунковими чеками**

Безготівкові операції в установах банків здійснюються за допомогою платіжних інструментів

- **меморіального ордера;**
- **платіжного доручення;**
- **платіжної вимоги-доручення;**
- **платіжної вимоги;**
- **розрахункового чека;**
- **акредитива;**
- **векселя;**
- **платіжної карти**

Електронний грошовий обіг

**5 серпня 1993 року запроваджено
електронний грошовий обіг в Україні.**

СЕП

є загальнодержавною системою міжбанківських розрахунків в Україні, що забезпечує проведення переказу коштів через кореспондентські та інші рахунки учасників системи, відкриті в Національному банку України, із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання і захисту інформації.

- Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”
- Положення про електронні гроші в Україні, (Постанова Правління Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481

Результати 2015р.

- грошові агрегати та ВВП зменшились;
- збільшився обсяг готівкових грошей в обороті;
- недовіра до заощаджень у вигляді банківських депозитів;
- низький рівень монетизації економіки;
- знизився показник швидкості обігу грошей.

Необхідно

- 1) провести перегляд монетарної стратегії країни;**
- 2) подавити панічні настрої населення;**
- 3) провести фінансову підтримку реального сектору економіки;**
- 4) підтримати вітчизняних виробників;**
- 5) зменшити інфляційний та податковий тиск.**

4. Суть, види та структура грошових потоків

Для з'ясування особливостей і закономірностей грошового обороту використовують **модель кругообороту доходів та продуктів**, яка відображає рух доходів і витрат чотирьох груп суб'єктів грошового обороту: фірм, сімейних господарств, державних структур (уряду) та фінансових посередників.

Грошові потоки

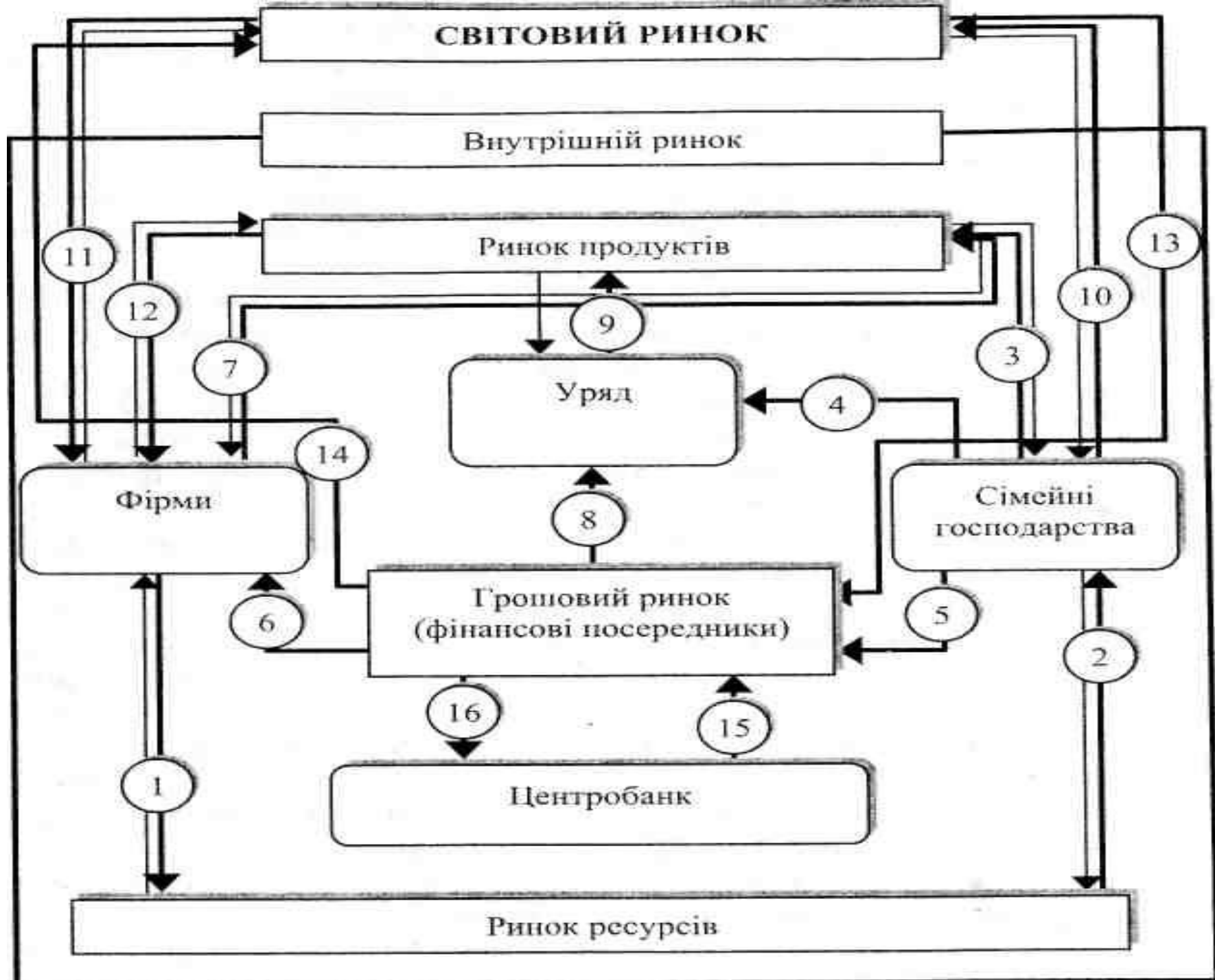
- **групи доходів та витрат основних суб'єктів грошового обороту**
- **сукупність платежів, які обслуговують окремий етап (або його частину) процесу розширеного відтворення**

Основні блоки умовної моделі сукупного грошового обороту

- а) рух продуктів, що фактично відображає обсяг ВВП;**
- б) ринок ресурсів (земля, будівлі, робоча сила та інші засоби виробництва);**
- в) грошовий ринок, на якому реалізуються тимчасово вивільнені грошові кошти;**
- г) світовий ринок.**

Сім припущень моделі сукупного грошового обороту

- 1. всі виробничі ресурси є власністю сімейних господарств, яку вони продають фірмам через ринок ресурсів;**
- 2) весь прибуток фірм надходить сімейним господарствам як дивіденди за ресурси;**
- 3) всі податкові надходження уряд отримує тільки від сімейних господарств;**
- 4) уряд усі свої непокриті податками видатки забезпечує коштами позиченими на внутрішньому грошовому ринку;**
- 5) фірми свої інвестиційні потреби для розширення виробництва покривають мобілізацією коштів на внутрішньому грошовому ринку;**
- 6) у грошових потоках сімейних господарств відображено рух заощаджень і кредитів без зустрічних повернень і відсотків;**
- 7) потоки, що пов'язують внутрішній ринок із зовнішнім, відображають лише платежі, які опосередковують чистий експорт чи чистий імпорт.**

Основні елементи грошових потоків

- 1. Придбання фірмами ресурсів, запропонованих на ринок сімейними господарствами.**
- 2. Формування грошових доходів сімейних господарств – національний дохід**
- 3. Купівля продуктів на внутрішньому ринку**
- 4. Податки**
- 5. Заощадження, що надходять на грошовий ринок**
- 6. Кредити, що одержані фірмами у фінансових посередників**
- 7. Інвестиції на розширення виробництва (купівля необхідних матеріальних цінностей)**
- 8. Мобілізація урядом коштів на грошовому ринку**

9. Держзамовлення

10. Купівля продуктів на світовому ринку

11. Продаж продуктів через світовий ринок

**12. Продаж матеріальних цінностей через
ринок продуктів**

13. Надходження тимчасово вільних коштів

**14. Розміщення вільних коштів на світовому
ринку**

15. Емісія додаткової грошової маси

16. Вилучення надлишку грошових коштів

Види грошових потоків

Припливу:

**Інвестиційні витрати
фірм (7)**

**Державні закупівлі
уряду (9)**

**Надходження за
експортом (11)**

Відпливу:

Чисті податки (4)

**Заощадження сімейних
господарств (5)**

Оплата імпорту (10)

Механізм балансування грошових потоків

*система, що
урівноважує потоки
припливу і відпливу*

Функції механізму балансування грошових потоків

- трансформує заощадження сімейних господарств у нові види платоспроможного попиту /фірм та урядових структур;**
- зумовлює відтік зайвих грошей на світовий ринок або притік їх з світового ринку у випадку дефіциту пропозиції грошей**

Відмінності між грошовими потоками за їх економічним змістом

- потоки 1,2,3,7,9,10,11,12 належать до сектора грошового обороту**
- потік 4 - фіскально-бюджетний сектор**
- потоки 5,6,8,13,14,15,16- кредитний сектор**

Приклад балансування грошових потоків у разі перевищення імпорту над експортом

- додаткова кредитна емісія грошей;
- зовнішні запозичення (*прямі позики в іноземних банках, розміщення цінних паперів*)

Приклад балансування грошових потоків у разі активного сальдо зовнішньоторговельного балансу

- *Стимулювання нагромадження грошей суб'єктами господарювання та населенням;*
- *спрямуванням частини грошового капіталу за кордон*

Коефіцієнт ефективності грошових потоків

узагальнюючий показник ефективності грошових потоків, відображає рівень генерування грошовими видатками чистого грошового потоку

$$\text{ЧГП} : \text{ВГП}$$

ЧГП – обсяг чистого грошового потоку;

ВГП – обсяг вихідного грошового потоку.

Ключова особливість ГО в Україні

1. стагфляїніційна макроекономічна динаміка, тобто процеси зниження виробництва ВВП поєднуються із значним зростанням цін
2. необхідність проводити стратегічно і тактично виважену монетарну політику з поступовим переходом до інфляційного таргетування.

5. Грошова маса та грошова база

В умовах ринкової економіки гроші функціонують у різноманітних формах на основі внутрішньої взаємодії, притаманної грошовим функціям.

Величина грошової маси

- **Сукупність грошей у всіх формах, що перебувають в економічному обороті на певний момент часу.**
- **Це один із кількісних показників, що характеризують стан грошового обігу.**

Грошову масу поділяють за такими критеріями:

- за ступенем «готовності» окремих елементів до оборотності, тобто за ступенем їх ліквідності;
- за формою грошових коштів;
- за розміщенням у суб'єктів грошового обороту;
- за територіальним розміщенням тощо.

Форми грошової маси

- **Готівкові знаки** (*банкноти та монети*)
- **Кошти на банківських рахунках** (*депозитні гроші*)
- **Деякі види цінних паперів** (*вексель, чек, облігації державних позик, скарбницькі векселі, комерційні цінні папери тощо.*).

Агрегатний метод класифікації функціональних форм грошей

- **ґрунтується на ступені їхньої ліквідності.**
- **Поняття ліквідності передбачає наявність двох властивостей: можливість використовувати активи в якості платежу та здатності зберігати вартість**

Грошові агрегати формуються на основі таких концепцій

- 1) грошова маса у вузькому розумінні включає не тільки гроші готівкою, а й депозитні гроші;
- 2) сукупна грошова маса включає також банківські вклади, депозити та цінні папери з фіксованим доходом;
- 3) сукупна грошова маса поділяється на ту, що знаходиться в обігу, і ту, яка нагромаджується, виконує функцію збереження вартості.

Грошовий агрегат

це визначене законодавством відповідно до ступеня ліквідності специфічне угруповання ліквідних, активів, які можуть слугувати альтернативними вимірниками грошової маси.

Особливості агрегатного вимірювання грошей

- **США - чотири,**
- **Німеччина та Японія - три,**
- **Франція - два.**
- **В Україні з 1993 року НБУ - чотири**

Зміст основних грошових агрегатів

$M1$ = готівка + банківські вклади до запитання

**$M2$ = $M1$ + строкові та заощаджувальні
вклади в банках**

**$M3$ = $M2$ + депозитні сертифікати + деякі види
фінансових активів + ощадні сертифікати**

**L = $M3$ + банківські акцепти + комерційні
папери + державні цінні папери**

Особливості побудови показників грошової маси в Україні

M_0 = готівка (гроші поза депозитними корпораціями)

M_1 = M_0 та переказні депозити в національній валюті .

M_2 = M_1 та переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити

M_3 = M_2 та цінні папери, крім акцій.

Грошовий агрегат МЗ, млн. грн.	994 062.0	970 186.1	
Грошовий агрегат М0, млн. грн.	282 672.8	272 974.6	
Грошовий агрегат М1, млн. грн.	472 217.1	447 551.3	
Грошовий агрегат М2, млн. грн.	993 811.5	969 801.6	

Грошова база

**самостійний компонент грошової маси ,
включає агрегат МО (готівкові гроші в
обігу) + грошові кошти в касах банків
+ обов'язкові резерви банків.**

Депозитний мультиплікатор

- *показує, у скільки разів комерційні банки збільшують розмір грошової маси в обігу*
- обернено пропорційний нормі мінімальних банківських резервів R :

$$M = 1/R$$

Грошовий мультиплікатор

- ускладнений варіант депозитного мультиплікатора, в якому враховується поведінка як банків, так і населення:

$$m' = MS : B$$

- відношення грошової маси MS до грошової бази B (гроші на балансі центрального банку).
- показує, у скільки разів зміниться обсяг грошової маси MS в разі зміни грошової бази B .

**Динаміку мультиплікатора
визначають два співвідношення:**

- 1) резерви банківської системи
(обов'язкові та надлишкові) до
вкладів до запитання (депозитів
банківської системи);**
- 2) готівка до вкладів до запитання.**

нормативи обов'язкового резервування

- за коштами вкладів юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах на вимогу і коштами на поточних рахунках – 6,5%;**
- за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах – 3%.**

Ефективність використання обсягів грошової маси

Коефіцієнт готівки (співвідношення M0 до M3)

- частка готівки у
структурі грошової маси**

Коефіцієнт співвідношення М0 до ВВП

- **визначає безпеку функціонування грошового ринку**
- **норматив: не має перевищувати 4%**
- **в Україні 14,24 %**

Показники монетизації грошового обороту в Україні у 2005-2015рр

- $M2/VВП$ - 43,75 - 60,98 (Норматив - 70-80%)
- $M3/VВП$ - 43,96 - 61,07
- Показник «фінансової глибини»—
співвідношення обсягів строкових коштів та
ВВП: $(M2-M1)/VВП$ -21,42 - 31.18

Коефіцієнт монетизації

*(згідно монетаристського рівняння
обміну Маршалла)*

$$k = M : P Y$$

М —обсяг грошової маси в обігу;

Р—середній рівень цін на товари;

К — коефіцієнт Маршалла;

Y—обсяг національного доходу або валового національного продукту.

Показник швидкості обігу грошей

- Норматив 2 обороти в рік
- Україна - 1,8-1,9

Швидкість обертання готівкової грошової маси

- 5,33
- 5,60
- 5,08
- 5,08
- 4,68
- 4,80
- 5,49
- 5,52
- 4,74
- 4,70

Показники рівня доларизації економіки

- рівень доларизації загальний за *методикою МВФ* (депозити в іноземній валюті до грошового агрегату M2)
- рівень доларизації загальний (обсяг іноземної валюти до грошового агрегату M3);
- рівень доларизації депозитної діяльності (депозити в іноземній валюті до загального обсягу депозитів);
- рівень доларизації кредитної діяльності (кредити в іноземній валюті до загального обсягу кредитів).

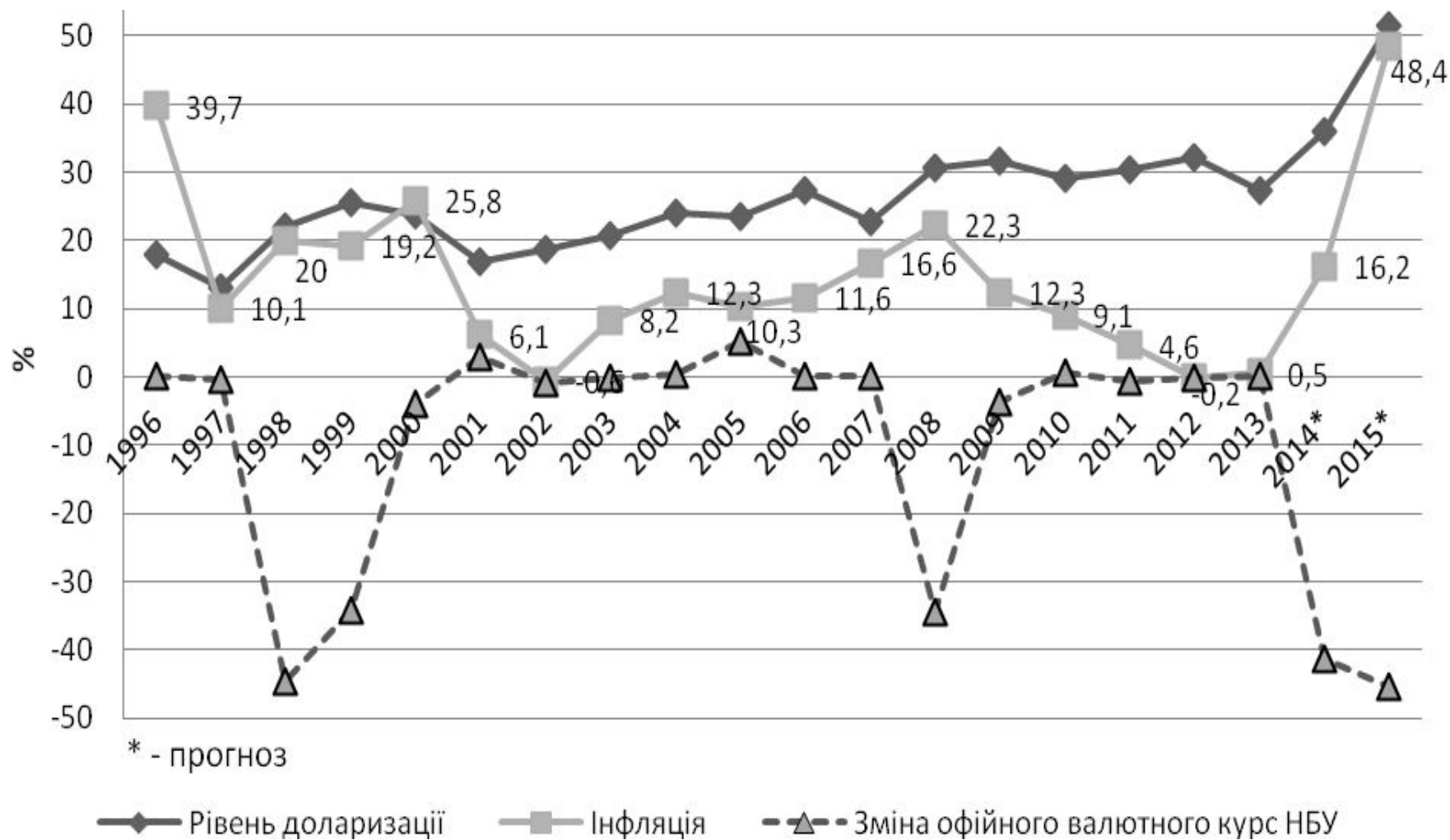
Основні чинники доларизації економіки України

- **суспільне напруження**
- **фактична девальвація національної валюти**
- **висока волатильність рівня інфляції у середньостроковому періоді**
- **нерозвиненість фінансових інструментів, номінованих у національній валюті**

- **нерозвиненість фінансового ринку**
- **високий рівень тіньової економіки в Україні (понад 40% від ВВП)**
- **значні обсяги приватних грошових переказів в Україну в іноземній валюті українцями-трудовами мігрантами;**
- **залишкові ефекти недостатньо зваженої боргової та кредитної політики банків у докризовий період в Україні,**
- **зростання державного зовнішнього боргу та розміщення ОВДП в іноземній валюті;**

- **висока імпорто-та енергетична залежність країни,**
- **непродуктивний попит на іноземну валюту**
- **ментальна поведінка населення щодо надання переваг іноземній валюті як засобу заощадження**
- **низька фінансова грамотність населення;**
- **«ефектом гістerezису» (соціальною пам'яттю про періодичні девальвації у минулому та збереженням побоювань щодо девальвації у майбутньому)**

- **великий процентний спред (різниця) між ставками за кредитами в національній та іноземній валютах**
- **суттєве зниження рівня валютних резервів**
- **спекулятивні валютні операції банків**
- **Відсутність протекціоністської політики щодо національної валюти**
- **зовнішні чинники: світові тенденції глобалізації фінансових ринків, лібералізація руху капіталу, інтеграція країн в єдиний економічний простір, розширення та розвиток міжнародної торгівлі та експансивна політика країн-емітентів світових валют відносно країн із слабкою фінансовою системою.**

**Динаміка ключових показників процесу доларизації в Україні
у 1996-2015 рр.**

Шляхи ремонетизації економіки України

- перейти до політики економічного зростання, яка забезпечить тривале збільшення виробництва реального валового внутрішнього продукту;
- подолати бартер у відносинах між господарюючими суб'єктами;
- підвищити стабільність національних грошей та банківської системи, довіру до них усіх економічних суб'єктів;
- підтримувати на належному рівні реальну ставку депозитного процента;
- забезпечити високий рівень розвитку ринку цінних паперів і та валютного ринку.

7. Закон грошового обігу

**відображає причинно-
наслідкові зв'язки грошово-
товарних відносин.**

$$K_n(M_n) = (CQ - K + P - VP) : O$$

(згідно теорії трудової вартості)

$K_n(M_n)$ - кількість грошей необхідних для обігу

CQ - сума цін товарів, які продаються і купуються

K – товари, які продаються в кредит

P – платежі, по яким настав термін сплати

VP – платежі, що взаємопогашаються

O – кількість оборотів грошової одиниці

$$M_{\text{н}} = \frac{P \cdot Q}{V}$$

(згідно кількісної теорії грошей)

$P \cdot Q$ — сума цін товарів, що реалізуються за певний період;

V — середня кількість оборотів грошової одиниці за цей же період.

$$M_{\text{ф}} = K_{\text{н}}(M_{\text{н}})$$

$M_{\text{ф}}$ – фактична маса грошей;

$M_{\text{н}}$ – необхідна маса грошей.

Встановлення відповідності між M_f і $K_n(M_n)$

- В умовах золотого стандарту
забезпечувалося автоматично
- Зі скасуванням золотого стандарту
*регулюється за допомогою інструментів
зовнішнього впливу на обіг грошей,
передусім на їх масу*

Швидкість обігу грошей

- **частота переходу грошей від одного суб'єкта до іншого**
- **показник, що відображає інтенсивність руху грошей, як засобів обігу та платежу**

Швидкість обігу грошей згідно рівняння І.Фішера

$$V = P * Q / M, \text{ де:}$$

$P * Q$ – номінальна величина ВВП

- M – грошова маса**
- V – швидкість обігу грошей**

Основні показники швидкості обігу грошей

- **показник обігу грошей у платіжному обороті** - відношення суми безготівкових коштів, що проходять через банківські поточні рахунки, до середньої величини грошової маси;
- **швидкість повернення грошей у каси установ банку** - відношення суми надходжень грошей у каси банку до середньорічної маси грошей в обігу;
- **швидкість обігу грошей у готівковому обороті** - відношення суми надходжень і видач готівки (у тому числі оборот пошти) до середньорічної маси грошей в обігу.

Фактори, що визначають швидкість обігу грошей

- **зміна обсягу, структури та виробництва**
- **ефективності суспільного**
- **величина і швидкість товарних потоків на стадії обміну**
- **розвиток ринкових зв'язків відтворення**
- **між суб'єктами процесу**
- **збалансованість ринку**